

University of Groningen

Psychological well-being and self-esteem in Slovak adolescents

Sarkova, Maria

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2010

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Sarkova, M. (2010). *Psychological well-being and self-esteem in Slovak adolescents*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. [s.n.].

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Zhrnutie

Záujem o adolescenciu, ako obdobie charakteristické dôležitými biologickými, psychologickými a sociálnymi zmenami, je neutíchajúci. Štúdie zaoberajúce sa adolescentmi v ich školskom, rovesníckom i rodinnom prostredí so zreteľom na prebiehajúce sociálno-ekonomické zmeny, prinášajú stále nové poznatky o tomto životnom období. Taktiež duševné zdravie, jeho komponenty a možné determinanty v adolescencii sú neustále objektom záujmu výskumníkov a expertov. Práve preto sa predkladaná práca zameriava na duševné zdravie, konkrétne na psychickú pohodu a sebaúctu slovenských adolescentov.

Kapitola 1 poskytuje všeobecný úvod do obdobia adolescencie. Jednotlivé časti tejto kapitoly sa zaoberajú konkrétne psychickou pohodu a sebaúctou ako špecifickými aspektami duševného zdravia. Zároveň popisuje ich protektívne a rizikové faktory v období adolescencie, zmeny v úrovni psychickej pohody a sebaúcty v priebehu dospievania a taktiež rozdiely v psychickej pohode a sebaúcte medzi krajinami. Ďalšia časť úvodu popisuje duševné zdravie adolescentov v kontexte školy. Predstavuje model pohody v školskom prostredí, vnímanie spolupatričnosti ku škole, sociálne vzťahy a vybrané formy násillia - šikanovania - v škole. Základných šesť výskumných otázok, celkový náčrt predkladanej štúdie a jej nasledujúce ciele uzatvárajú prvú kapitolu: (1) objasniť faktorovú štruktúru dotazníka na meranie psychickej pohody a škály na meranie sebaúcty, (2) skúmať determinanty psychickej pohody a sebaúcty v jednotlivých etapách adolescencie, (3) skúmať zmeny v psychickej pohode a sebaúcte v priebehu dospievania.

Východiská práce, podrobná charakteristika respondentov a štatistické analýzy sú opísané v **Kapitole 2**. V predkladanej práci sú zahrnuté štyri vzorky respondentov. Tri z nich sú tvorené slovenskými adolescentmi, pričom prvá pozostáva z 519 adolescentov s vekovým priemerom 11,5 roka života a tá istá vzorka s vekovým priemerom 14,9 roka života bola účastná aj v nadväzujúcom zbere. Druhú vzorku tvorilo 1 023 slovenských adolescentov s vekovým priemerom 11,5 roka života. 3 694 adolescentov s vekovým priemerom 14,3 roka života tvorilo ďalšiu vzorku respondentov. Štvrtá vzorka pozostávala zo 431 respondentov s vekovým priemerom 11,5 roka života z Maďarska. Zber dát na Slovensku sa realizoval v septembri 1999, vo februári 2000 a v júni 2000 (prvá vzorka), v apríli až júni 2003 (druhá vzorka) a v septembri až decembri 2006 (tretia vzorka). Zber dát v Maďarsku prebehol v októbri 2000, v januári a v júni 2001. Navyše sú v tejto kapitole popísané jednotlivé premenné štúdie.

Kapitola 3 sa zaoberá psychometrickými charakteristikami kľúčových premenných – psychickou pohodu (GHQ-12) a sebaúctou

(RSE) – v súvislosti s ich faktorovou štruktúrou na vzorke maďarských a slovenských mladších adolescentov (výskumná otázka 1). Analýza hlavných komponentov podporuje dvojfaktorové riešenie pre dotazník GHQ-12 s faktormi “depresia/anxieta” a “sociálna dysfunkcia” a dvojfaktorové riešenie pre škálu RSE s faktormi “negatívna sebaúcta” a “pozitívna sebaúcta” obidvoch vzoriek. Reliabilita faktorov sa taktiež ukazuje ako uspokojivá u oboch vzoriek respondentov.

Kapitola 4 skúma rozdiely v pozitívnej, negatívnej a celkovej sebaúcte adolescentov medzi 22 krajinami strednej Európy zvlášť u dievčat a chlapcov. Zároveň je skúmaný vzťah medzi pohlavím, kultúrnym prostredím, faktormi “depresiou/anxieta” a “sociálnou dysfunkciou” a sebaúctou na vzorke maďarských a slovenských chlapcov a dievčat v období adolescencie (výskumná otázka 2). Ukazujú sa štatisticky významné rozdiely medzi slovenskou vzorkou a ostatnými krajinami strednej Európy. Taktiež kultúrne prostredie a oba faktory psychickej pohody – “depresia/anxieta” a “sociálna dysfunkcia” štatisticky významne súvisia so sebaúctou.

Kapitola 5 sa zaoberá zmenami psychickej pohody a sebaúcty vo veku 11,5 a 15 rokov života. Zároveň je zisťovaná úloha pohlavia a najvyššie dosiahnutého vzdelania rodičov ako determinantov psychickej pohody a sebaúcty vo veku 15 rokov života (výskumná otázka 3). Priemerné skóre faktora depresia/anxieta; taktiež priemerné skóre celkovej sebaúcty a negatívnej sebaúcty sa zvyšovaním veku štatisticky významne zhoršuje u chlapcov i dievčat. Na druhej strane, okrem hlavného zhoršenia, priemerné skóre v niekoľkých prípadoch u chlapcov, ale aj u dievčat sa zlepšuje alebo zostáva rovnaké.

Vzťahy medzi dvoma dimenziami asertivity (prežívanie úzkosti a častotť výskytu) a faktormi psychickej pohody (depresia/anxieta a sociálna dysfunkcia) a faktormi sebaúcty (pozitívna a negatívna sebaúcta) u adolescentov je sledovaná v **Kapitole 6** (výskumná otázka 4). Zároveň je skúmaný vplyv dimenzie ukazujúcej na prežívanie úzkosti na závislé premenné, ktorý je kontrolovaný práve častotťou výskytu. Výsledky ukazujú, že čím viac respondenti prežívajú úzkosť v asertívnych situáciách, tým menej sa snažia tieto situácie vyhľadávať. Obe dimenzie asertivity predikujú psychickú pohodu a sebaúctu respondentov, hoci negatívny vplyv prežívania úzkosti na závislé premenné, ktorý bol kontrolovaný častotťou výskytu daných asertívnych situácií, sa nezvyšuje.

Kapitola 7 analyzuje rodové rozdiely v šikanovaní, spolupatričnosti ku škole, sebaúcte a psychickej pohode (výskumná otázka 5). Je sledovaný ich vzájomný vzťah a to, ako prispieva pohlavie, účasť na šikanovaní, spolupatričnosť ku škole a sebaúcta k psychickej pohode adolescentov. Chlapci, ktorí sa šikanovania iných zúčastňujú častejšie, udávajú štatisticky vyššiu sebaúctu a lepšiu psychickú pohodu ako dievčatá. Zároveň, vyššia frekvencia byť šikanovaný, nižšia spolupatričnosť k škole a nižšia sebaúcta

majú štatisticky významný vplyv na horšiu psychickú pohodu u chlapcov i dievčat, ale vyššia frekvencia zúčastňovať sa šikanovania iných, má štatisticky významný vplyv na horšiu psychickú pohodu len u dievčat. Rod, šikanovanie, spolupatričnosť ku škole a sebaúcta sú štatisticky významnými prediktormi psychickej pohody, pričom sebaúcta vysvetľuje najvyššie percento variancie.

Kapitola 8 prezentuje signifikantný súvis vzťahov na škole s psychickou pohodou a sebaúctou adolescentov (výskumná otázka 6). Zistenia ukazujú, že existuje štatisticky významný súvis medzi rovesníckymi vzťahmi v triede a vzťahmi adolescentov k učiteľom a ich psychickou pohodou a sebaúctou. Konkrétne, lepšie rovesnícke vzťahy v triede a tiež lepšie vzťahy adolescentov k ich učiteľom významne súvisia s lepšou psychickou pohodou a vyššou sebaúctou. Respondenti boli rozdelení do štyroch skupín súvisiacich so šikanovaním: normatívny kontrast (tí, ktorí nie sú šikanovaní a ani sa šikanovania nezúčastňujú); pasívne obeť (tí, ktorí sú šikanovaní); agresívne ne-obete (tí, ktorí šikanujú); agresívne obeť (tí, ktorí sú šikanovaní a aj šikanujú). Všetky štyri skupiny štatisticky významne súvisia s rovesníckymi vzťahmi v triede. Skupina tých, ktorí ani nešikanujú a ani nie sú šikanovaní a skupina pasívnych obetí významne súvisí s oboma faktormi psychickej pohody a s oboma faktormi sebaúcty. Na druhej strane nie je potvrdený významný vzťah medzi skupinou agresívnych obetí a skupinou agresívnych ne-obetí so vzťahmi adolescentov k učiteľom a psychickou pohodou a sebaúctou adolescentov.

V **Kapitole 9** sú diskutované hlavné zistenia predkladanej štúdie. Zároveň sú prezentované silné a slabé stránky štúdie s návrhmi pre budúci výskum i prax. Predkladaná práca vyzdvihuje dôležitosť používania dvoch faktorov psychickej pohody (depresia/anxieta a sociálna dysfunkcia) a dvoch faktorov sebaúcty (pozitívna sebaúcta a negatívna sebaúcta) vo vzťahu s ostatnými premennými štúdie. Kultúrne prostredie, rod, sociálne spôsobilosti ako aj školské prostredie sú prezentované ako významné determinanty psychickej pohody a sebaúcty adolescentov. Zároveň, hlbší pohľad na kontext školského prostredia a jeho vplyvu na psychickú pohodu a sebaúctu poskytujú zaujímavé výsledky, ktoré môžu byť východiskom ďalších štúdií a výskumov v budúcnosti.

